

Chmielnik
Położony jest na skrzyżowaniu tras Staszów – Jędrzejów i Kielce – Tarnów. Z miastem wiążą się dzieje społeczności żydowskiej, czego świadectwo stanowią synagoga oraz dwa cmentarze żydowskie.

Synagoga została wzniesiona około 1634 r. w centrum dzielnicy żydowskiej na północ od rynku. W XIX wieku pożar zniszczył synagogę, dlatego nie zachowała się w pierwotnym stanie. Sklepienie sali modlitw podzielone zostało szerokimi gurtami (pola między nimi sklepienie zostały kolebką poprzeczną) z dekoracją geometryczną stiukową. W czasie II wojny światowej w 1942 r. Niemcy wprowadzili dodatkowy strop drewniany w sali modlitw, usunęli ruchomy wystrój synagogi i rozebrali balustradę babińca.

Gmina żydowska w Chmielniku posiadała dwa cmentarze: starszy z nich powstał w średniowieczu przy północnej ścianie synagogi. W związku z nakazem władz w XIX wieku, Żydzi zostali zmuszeni do zaprzestania użytkowania tego cmentarza. Nowa nekropolia powstała w 1820 roku. Niestety, podczas II wojny światowej naziści niemal doszczętnie zniszczyli cmentarz. W 2008 roku nekropolię uporządkowano i ogrodzono. Odzyskane macewy umieszczono w ziemi, a w rogu cmentarza ustawiono pomnik-lapidarium, składający się z odzyskanych nagrobków.

Spotkania z Kulturą Żydowską odbywają się w Chmielniku corocznie. Głównymi atrakcjami są: wystawa obrazów, muzyka, projekcje filmów, taniec, a także żydowska kuchnia.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Punkt Informacji Turystycznej w Chmielniku
Gminne Centrum Informacji
ul. 13 stycznia 17, 26-020 Chmielnik
tel. 41 354 47 26
www.chmielnik.com

Szydłów
Miasto leży 52 km od Kielc na Pogórzu Szydłowskim stanowiącym formę przejściową pomiędzy Górami Świętokrzyskimi, a niziną Niecką Połaniecką. W jego rozwoju duży udział miała społeczność żydowska.

Już w 1494 r. szydlowscy Żydzi dostali przywilej sprzedaży trunków, poszerzony później o zezwolenie na ważenie piwa, gorzałki i innych trunków. W obrębie murów miejskich, tuż przy rynku zachowała się renesansowa synagoga, stanowiąca dobrze zachowany obiekt zabytkowy.

Budynek o dwumetrowych murach kamiennych, wzmocnionych przyporami, mógł spełniać funkcje obronne. Z zewnątrz jest ozdobiony jedynie prostą attyką, z którą kontrastuje drewniana przybudówka kryta gontem. Tu na pięterku mieścił się babiniec- miejsce modlitw dla kobiet. Unikatowym elementem jest zachowany i pięknie rzeźbiony Aron ha Kodesz, gdzie przechowywano Torę.

Obecnie działa tu galeria malarstwa współczesnego, a dzieła lokalnych malarzy dotyczą przede wszystkim zabytków, architektury i panoramy Szydłowa. Można też nabyć drobne pamiątkowe judaika. W synagodze można oglądać eksponaty związane z kulturą żydowską, a w szczególności księgi religijne i przedmioty tj. dwa kawałki zwojów Tory, czterometrowy posąg Mojżesza trzymającego tablice z Dekalogiem, a także osiemnaście płaskorzeźb w brązie, przedstawiających sceny ze Starego Testamentu dłuta profesora Gustawa Zemły.

Podobnie jak w Chmielniku, odbywają się tutaj imprezy związane z kulturą żydowską, które cieszą się dużym zainteresowaniem. Podczas nich organizowane są wystawy plenerowe, koncerty i spotkania z poezją.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Punkt Informacji Turystycznej w Szydłowie
Gminne Centrum Kultury
ul. Targowa 3, 28-225 Szydłów
tel. 41 354 53 13, www.szydlow.pl

Pińczów
Pińczów leży na Ponidziu, 39 km na południe od Kielc., nad rzeką Nidą. Z miastem łączy się historia Żydów, ponieważ to właśnie tu był jeden z największych ośrodków żydowskich w Małopolsce.

Pierwsi Żydzi zamieszkiwali Pińczów już w II połowie XVI wieku. Tutejszy kahał powstał pod koniec XVI wieku. W 1594 roku Żydzi otrzymali przywileje i pozwolenie na budowę bożnicy (łącznie wybudowali trzy: dwie murowane, jedną drewnianą) od właściciela miasta, Zygmunta Myszowski. Następnie zaczęły powstawać szkoły żydowskie, biblioteki i drukarnie. Żydzi zajmowali się przede wszystkim handlem, rzemiosłem i usługami. Żydowska część mieszkalna znajdowała się przy rynku i w południowo-wschodniej części miasta.

W XVIII wieku Pińczów był jednym z ważniejszych ośrodków żydowskich w Małopolsce. W roku 1856 Żydzi stanowili 70% ludności miasta. Pińczów rozwijał się w XIX wieku za sprawą kapitału żydowskiego i jego inwestycji, a były to: fabryka sukna Rosenberga, fabryka wyrobów bawełnianych i farbiarnia Berensteina. W październiku 1942 Niemcy deportowali 3000 Żydów pińczowskich do Treblinki.

Dziś nie ma już obywateli żydowskich w Pińczowie. Zostały tylko wspomnienia oraz synagoga, zrujnowana w 1942 roku. Ostatnim rabinem był tu (do 1942 r.) Szapsia Rapaport.

W Pińczowie były trzy cmentarze żydowskie. Pierwszy z 1592 r. był za murami miasta nad rzeką Nidą. Drugi z I poł. XVII w. i trzeci z około 1880 r. Tereny dwóch ostatnich są zabudowane. Ostatni pogrzeb odbył się w Pińczowie w 1942 roku. Od 1990 roku, ocalałe macewy są umieszczane przy bożnicy.

Pińczowska synagoga jest jednym z najstarszych, zachowanych, zabytków kultury żydowskiej w Polsce. Wzniesiona została na przełomie XVI/XVII wieku na planie prostokąta w stylu renesansowym. Na sklepieniu zachowały się elementy stiukowej dekoracji, napisy hebrajskie i fragmenty malowideł.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Centrum Informacji Turystycznej w Pińczowie
Muzeum Regionalne w Pińczowie
ul. Piłsudzkiego 2a, 28-400 Pińczów
tel. 41 357 24 72
www.muzeumitpinczow.eu

Bodzentyn

Położony jest w Górach Świętokrzyskich, u stóp Pasma Klonowskiego, nad Psarką (dorzecze Kamiennej).

Wśród mieszkańców Bodzentyna spory udział mieli Żydzi. W połowie XIX wieku Żydzi z miasteczka podlegali dozorowi bożniczemu w Szydłowcu, gdzie chowali też swoich zmarłych. Sytuacja zmieniła się w 1866 roku, kiedy władze powiatowe zezwoliły Żydom na budowę cmentarza, przekazując kahałowi plac nieodpłatnie. Miejsce przeznaczone na kirkut, tzw. *Krakowiec* stanowił zsekularyzowaną własność kościoła katolickiego. 18 sierpnia 1867 inżynier powiatowy Alfons Welke wyznaczył granice i sporządził plan cmentarza. Na początku XX wieku kirkut ogrodzono, a w 1933 r. Żydzi zakupili pole w celu rozbudowy cmentarza. Ostatni pochówek odbył się w 1942, a po rozgromieniu getta, Niemcy zdewastowali kirkut. Na obszarze 2 ha zachowało się około 80 macew, postawionych w latach 1870 - 1934. Większość płyt posiada bogate zdobienia oraz inskrypcje hebrajskie, a na niektórych zachowały się ślady polichromii.

Na cmentarzu spoczywa Dorota z Bryczkowskich Herling-Grudzińska - matka pisarza Gustawa Herlinga-Grudzińskiego.

Oprócz cmentarza na terenie Bodzentyna znajduje się synagoga. Początkowo stała tu drewniana bożnica zbudowana w końcu XIX wieku, która spłonęła w 1917 roku i została odbudowana w latach 1927-29 jako murowana, kryta gontem. Uległa zniszczeniu podczas II wojny światowej. Podczas okupacji niemieckiej utworzono w Bodzentynie getto dla Żydów z okolicznych miasteczek. We wrześniu 1942 r. jego siedmiuset mieszkańców zostało wywiezionych do obozu zagłady w Treblince.

Bezcennym świadectwem losu setek tysięcy żydowskich dzieci, którym nie dane było dorosnąć jest „Pamiętnik Dawida Rubinowicza” (porównywany do słynnego na cały świat pamiętnika holenderskiej Żydówki Anny Frank, również ofiary Holocaustu). Dawid Rubinowicz był mieszkańcem Krajna koło Bodzentyna, a następnie mieszkał w budynku przy ul. Kieleckiej 13 w bodzentyńskim getcie. Miał 12 lat, gdy wybuchła wojna, ale nie doczekał jej końca - został wywieziony do obozu zagłady w Treblince.

Jego zapiski zostały znalezione w latach 50. w Bodzentynie i wydane w 1960 roku. Lakoniczne notatki rozpoczynają się 21 marca 1940 roku, a ostatni zapis pochodzi z 1 czerwca 1942 roku. Ten „Pamiętnik” został przetłumaczony na wiele języków.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Towarzystwo Dawida Rubinowicza
tel. 519 165 300
www.bodzentyn.ovh.org
www.bodzentyn.ugm.pl



cmentarz żydowski w Chmielniku



Synagoga w Szydłowie



Wnętrze synagogi w Pińczowie



Kirkut w Bodzentynie



Wnętrze synagogi w Chmielniku

Starachowice

Miasto leży w dolinie rzeki Kamiennej ok. 60 km od Kielc, otoczone rozległymi lasami - pozostałością Puszczy Świętokrzyskiej.

Mimo zakazu osiedlania się, Żydzi mieszkali w Starachowicach już w końcu XVIII wieku, podlegając pod kahał w Iłży. W 1905 roku wybudowali własną synagogę, a w 1907 roku uzyskali zgodę władz na założenie odrębnej gminy.

W październiku 1942 roku nastąpiła deportacja znacznej liczby Żydów do obozu zagłady w Treblince. Pozostałych wykorzystywano przy pracy w zakładach zbrojeniowych w Starachowicach, a w lipcu 1944 roku wywieziono ich do obozu zagłady w Oświęcimiu.

Na powierzchni 0,4 hektara na ulicy Pogórze znajduje się kirkut założony w 1891 roku, na którym zachowało się około dwieście nagrobków.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

Centrum Informacji Turystycznej w Starachowicach

Gimnazjum Nr 1

ul. Kielecka 3

27-200 Starachowice

tel. 693 779 899

www.starachowice.travel

Ożarów

Miasto położone jest we wschodniej części województwa świętokrzyskiego, w powiecie opatowskim, około piętnastu kilometrów na zachód od Wisły.

Żydzi przez kilka wieków stanowili 2/3 mieszkańców Ożarowa. Pierwsza wzmianka o ludności żydowskiej zamieszkującej to miasto pochodzi z 1616 roku. W latach trzydziestych XX wieku Żydzi zajmowali centrum Ożarowa, gdzie trudnili się handlem i rzemiosłem.

Do nielicznych śladów pozostawionych przez Żydów należy osiemnastowieczna synagoga, która została zrujnowana w czasie wojny. Później pełniła wiele lat funkcje kina, a dzisiaj znajduje się tam sklep. Na obrzeżach miast leży dawny cmentarz żydowski. Dzięki Projektowi Odnowy Cmentarzy Żydowskich w Polsce (PJCRP) kirkut został odrestaurowany, a uroczysta ceremonia otwarcia odbyła się 15 października 2001 roku. Tradycyjnie na macewach męskich widnieją dłonie w geście błogosławieństwa, księgi, lew, ramiona trzymające dzban z lejącą się wodą. Nagrobki kobiece charakteryzowały się wizerunkiem świec w świeczniku lub lichtarzu, złamanym drzewem, skarbonką z dłonią wrzucającą doń monetę. Ten cmentarz jest najstarszym zabytkiem miasteczka, jedynym materialnym śladem obecności Żydów w Ożarowie od XVII wieku, aż do tragicznego dnia zagłady 1942 roku. W ożarowskim getcie przebywali Żydzi z całej Polski, a nawet z Austrii. Latem 1942 wywiezieni zostali do obozu zagłady w Treblince.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

www.ozarow.pl

Działoszyce

Do dzisiejszych czasów pozostało niewiele pamiątek po działoszyckich Żydach – są ruiny domu kahalnego i synagogi wybudowanej w 1852 r., uznawanej niegdyś za najpiękniejszą w Polsce. Jest też kirkut – bez choćby jednej macewy – za to z symbolicznymi tabliczkami na drzewach, upamiętniającymi pochowanych tam ludzi.

Żydzi osiedlali się w Działoszycach przynajmniej od czasów panowania Kazimierza Wielkiego. Funkcjonował tu tzw. okręg bóźniczy, czyli gmina żydowska, w skład, którego oprócz miasta wchodziło kilka okolicznych miejscowości.

Kres działoszyckiej gminie żydowskiej przyniosła II wojna światowa - 2 IX 1942 do miasta przybyli gestapowcy z Miechowa. Następnego dnia wydano rozkaz zgromadzenia się wszystkich Żydów w Rynku (ok. 10 tysięcy), skąd przeprowadzono ich na stację kolejową i wywieziono gł. do Płaszowa k/Krakowa, natomiast dzieci, osoby starsze i chore przewieziono na cmentarz żydowski, gdzie 3 IX 1942 roku oddziały hitlerowskie dokonały masowej egzekucji ok. 1500 Żydów.

INFORMACJE PRAKTYCZNE:

www.dzialoszyce.pl



Kirkut w Ożarowie

Film „Zabawa w chowanego” (ang. „Hiding and Seeking”) nagrodzony Grand Prix na festiwalu „Żydowskie motywy” oparty jest na prawdziwych wydarzeniach, mających miejsce w Bronowie koło Działoszyce. Półtora roku przed zakończeniem wojny w stodole Honoraty i Wojciecha Muchów ukryło się trzech Żydów. Muchowie z narażeniem życia przez 18 miesięcy chronili, żywili i podtrzymywali na duchu uciekinierów. Niewiele brakowało, a wszyscy zapłaciliby za to życiem - ich gospodarstwo przeszukali hitlerowcy, na szczęście nie znaleźli schowka przykrytego stertą siana. Autorem filmu jest zięć jednego z uratowanych - Menachem Daum.

Zdjęcia: A. Drzewiecka, Archiwum ROT, Archiwum Urzędu Miasta i Gminy w Chmielniku
Tekst: ROT WS

Wydawca:
Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego,
ul. Ściegiennego 2, 25-033 Kielce,
tel. 41 361 80 57
www.rot.swietokrzyskie.travel



Projekt Kampania Promocyjna Województwa Świętokrzyskiego współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.



Kirkut w Starachowicach



Kirkut w Ożarowie



Cmentarz żydowski w Działoszycach



PERŁY ZIEMI
ŚWIĘTOKRZYSKIEJ



KULTURA ŻYDOWSKA